

Sztojka Tamás

Dávid Mária, tanítónő - interjú

Az 1980-as évek második felében elég sok hangfelvételt készítettem a kászoni falvak idős embereivel, akik nagyrészt pácienseim és egyben falustársaim voltak. Így volt ez az én tanító nénimmal is, aki első osztályos koromban tanított. Az itt közölt visszaemlékezés a második világháborúig tart, a további rész elveszett. Így is érdekes lehet... A tanítónéni a háború után évtizedekig Kászonban szolgált, tanított. 1970 körül ment nyugdíjba. Nyolcvan éves kora körül betegeskedni kezdett, aztán gondozásra is szorult. Bukarestbe a testvérehez költözött, mivel itt ő egyedül élt addig. Később ott halt meg, ott is temették el, de én mindezekről részleteket sajnos nem tudok. Szeretettel és hálával adom most közre ezt az emléktöredéket

Sztojka Tamás
Nyugalmozott családorvos
Kászon, Hargita megye

Dávid Mária tanítónéni lakásán vagyunk, Kászonaltíz 67 szám alatt. Úgy tudom, hogy a tanítónéni az egyetlen örmény származású személy Kászonban jelenleg. Dávid Mária nyugdíjas tanítónő vagyok, születtem Kászonaltízen 1910 április 9-én. Édesapám Dávid Márton postafőnök volt, postafőnöke öt Kászonnak, mind az öt falunak. Az ősszülei Örményországból menekültek el 1730 körül. Baróton voltak letelepedve. Édesapám Kézdivásárhelyen született 1851-ben. Az elemi iskoláit ott végezte, azután a felsőbb osztályokat Nagyszébenben. Kászonba lett kinevezve iskolai éveit után, megnősült, az első felesége Szentpáli Ida volt, szintén örmény származású, meghalt 1905-ben. Édesapám megnősült 1907-ben másodsor, elvette Baróti Máriát, aki sokkal fiatalabb volt nálánál. Született Szászrégenben. Édesapám meghalt 1914-ben. A posta és a mellette lévő üzlet egy épületben volt, leégett. Édesapám és Száva Márton, aki vezette az üzletet, kereskedő volt, unokatestvérek voltak, ő is szintén örmény.

Neki volt egy medvéje, mindig azzal foglalkozott napközben. Édesanyám felterítette az udvaron a ruhákat, a medve ment és leszedte őket. Miután leégett a lakás, a szüleim vettek egy beltelket és ráépítettek egy új épületet. Közben történt, hogy az anyagot kezdték lopni éjszakánként, édesapám kénytelen volt őrizni. Be volt rendezve egy szoba ahol aludt, itt megfázott, meghült, tüdőgyulladást kapott s három hónap alatt elvitte. Szegény édesanyámnak elege volt három kisleánnyal s édesapám betegen az ágyban. Én három éves és pár hónapos voltam, visszaemlékszem egyes dolgokra... Kicsi leánykák mentünk édesapámnak az ágyához, édesanyám védett, csak zsebkendőn keresztül engedte, hogy megcsókoljuk. Visszaemlékszem, egy alkalommal édesapám ebédelt csirkepaprikást, odamentem az asztalhoz, csirkecombot adott nekem, mintha most is látnám...

Édesapám halála után zárdába vittek. Először a nővéremet, azután, mikor anynyira nőttem vittek engem is. 1917-ben

Szamosújvárra kerültem, ferencrendi nővérek vezették az árvaházat. Nővéremet 1915-ben vitték, a nővérem ingyenes volt, ellenben értem édesanyám kellett fizessen minden hónapban 100 koronát. Kézdivásárhelyi bankon keresztül fizetett, de végül csak fél összeget, 50 koronát. Közben folyt a háború. Szamosújvárt jártam két osztályt az elemiben, hazahoztak 1919-ben. A húgom súlyos beteg volt, a spanyolnátha járvány miatt, tanító járt hozzá tanítani. Ő tanította az abc-t, ekkor első osztályos volt, utána én segítettem neki a második osztályban. Itthon jártam 3 osztályt, ez alatt a nővérem elvégezte ott a középiskolát, haza jött s engem vittek el ingyen tanulónak. Ott voltam hét évet, elvégeztem a „Scoala generala de fete Gherla”-t. Örmény iskolában jártam az első évet, azután elvették és román iskolába kellett járni. Az is körülményes volt, mert két évvel még többet jártam. Miután elvették az örmény iskolát, itthon jártam a harmadik, negyedik és ötödiket. Visszamentem Szamosújvárra, ott már nem vettek vissza csak az első polgáriba, ez még örmény iskola volt, az ötödiket nem számították be... A másodikban, 1924-ben elvették az örmény iskolát, én kellett volna menjek a harmadik polgáriba, de nem vettek fel, sokan voltunk az árvaházban, a hatodikat is ki kellett járjam. Így jártam ötödiket első polgárit, hatodikat második polgárit, utána a másik két osztályt. Édesanyám közben férjhez ment, én hazajöttem, segítettem a szüleimnek. Mostohaapám nem jó szemmel nézett minket.

Ki volt ő?

Bodó Mihály csendőrmester volt és mivel mi nőttünk, az igényeink is növekedtek, a nővérem elment a fővárosba, ott mesterséget tanult. Férjhez ment, a férjével nyitottak egy kenyérüzletet.

Itt álljunk meg egy kicsit. A tanító néni gyermekkorában, itt Kászonban milyen örmény családok voltak? Hányan voltak? Volt-e közösségi élet, jártak-e össze? Az én gyermekkoromban Bernád István volt, aztán Szálasi, volt egy Szultán család is. Ezek bérmaszülei voltak édesanyámnak. Örmény volt Szultán Izsák Lukács, aki mészáros volt, mint fiatalember megnősült, született egy fiuk, aki katonának állt s aztán meglépett Németországba. Örmény volt Kazatsay Matild, neki az első férje Kazatsay Tibor volt, de ő meghalt, utána férjhez ment doktor Weiszhez.(...) Aztán volt még Szálasi Miklós, ő nagyon jó kereskedő volt, de sok lovat is tartott, szekereket, gazdálkodott, ment az erdőbe a leányával. Egy alkalommal, mivel lovai voltak, vitte a hámozat a vállán, egy magyar csendőr megszólította: „te cigány, honnan vitted ezeket a hámozat?” Ő felelt: „Magamat ajánlom, Szálasi Miklós vagyok, ez a ház itt az enyém”. Most hat üzleteliség van az ő házában. Az egyik lánya Csíkszeredában él, a másik Marosvásárhelyen (...) Aztán volt egy örmény család, Lázár Lászlóék, akik ott laktak a piactéren, ahol most Koponyáék. Alacsony ház volt, lefelé kellett bemenni a lakásba, ő is nagyon jó kereskedő volt. A fiai iskolát végeztek, elmentek Kézdivásárhelyre, ott tartózkodtak. Volt még Bajkó Ferenc is, aki jegyző volt, Bajkó Barabás főorvosnak az édesapja. Valamikor volt még Fitos nevezetű örmény család is, de én már nem ismertem őket.

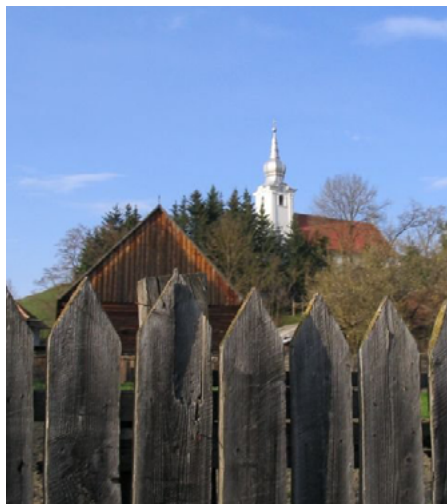
Most visszatérhetünk oda, ahol Bodó Mihályról beszéltünk...

...Aki nem jó szemmel nézett minket. A nővéremék kenyérüzletet tartottak, én bementem hozzájuk, délutánonként felcseréltem a nővéremet, mert nagyon fáradt volt. A húgom pedig Szászrégenben vé-

gezte a tanulmányait, megtanult varrni, kézimunkázni. A háború alatt elvégezte az egészségügyi iskolát, dolgozott a vöröskeresztnél, segített, ahol szükség volt rá. Három diplomát is szerzett.

Kik voltak a férjeik?

A húgomnak a férje *Agopján Ferdinánd* volt, most lesz a hét éves évfordulója. Nagyon jó ember volt, zenetanár, vezette a kórust, énekkart vezetett több helyen, megbecsült ember volt. A másik testvéremnek a férje német volt, nekik volt a kenyérüzletük. A háború alatt, mert *Nerstheimer* volt, valamiért elvitték munkára a zsidó századba. Nehéz munkára tették, beteges ember volt, a nővérem szólt a német századnál, kivették a munkából. Később kimentek Ausztriába. Volt egy fiuk, gondolták, miért menjünk Kászonba, mivel foglalkozunk ott? Ott voltak 1959-ig, közben a fiú megnőtt, repülő távirás volt. Kiment Amerikába, aztán a nővéremék is kimentek. A fiú megnősült, született három gyermekük, Providence-ben laktak. A nővérem nagyon élelmes volt,

Kászonjakabfalvi katolikus templom

nem hagyta magát. Németországban is vegyes ételmezerületet tartott, jól ment és Amerikában is jól ment. Nyakláncot fűzött, gyors volt, hosszú láncot tudott fűzni, az amerikai nők lusták. A főnöke az ő láncát áttette egy másik dolgozóéhoz, így ő kevesebb fizetést kapott, ezért ott hagyta azt a helyet. A bank által vettek egy házat, mert addig a fiákkal együtt laktak. Én is voltam náluk... Voltam Amerikában 1973-ban. Nővérem, mint mondtam, élelmes volt, megtanulta a cukrászatot, hívták házakhoz, elkészítette a tésztákat, salátákat is vendégségeken. Nagyon megbecsülték. Ott van a Rhode Island, piros szigetnek hívják, ott vannak a piros tyúk, piros kakasok. Az asszonyok ott nem nagyon dolgoznak, lusták jobban mondva... Providence városban nagy tisztaság van a főutcákon. A mellékutakban a papirokat, sörös dobozokat eldobálják. A város lakói németek, franciák, örmények, fekete bőrűek, mindenféle vegyes társaság. Nagyon nagy a forróság. Az emberek este kiülnek az utcára, a házak elé, beszélgetnek, a gyerekek játszanak. Tizenegykor mennek be, a forróság akkor kezd lehűlni. Mielőtt eljöttem volna mondtam a nővéremnek, hogy én már három hónapja itt vagyok s még nem dugtam a lábamat az óceán vizébe. Mielőtt eljöttem volna július 31-én, azt mondja a nővérem, Mariska, holnap ebédeljünk korábban, mert megyünk az óceánhoz, hogy a lábadat dugd bele a vízbe. Aztán el is mentünk.

Most menjünk vissza 1927-be!

Az iskolában öt nyelven tanultunk, francia, német, örmény, román és magyar. Ahogy eljöttem az iskolából már nem használtam csak a románt és a magyart. Az iskola után itthon segítettem, aztán elmentem a nővéremhez, segítettem a gyer-

meknek a tanulásban, de nyáron mindig haza jöttünk Kászonba. Édesanyámék kint voltak a méhekkal Fehérkö fűrdőnél, mert öt évig ők működtették azt. Kitért a háború, a 44-es háború. Akkor, abban az időben a bélbóri iskolánál segítettem, mint segéd tanító 1942-től 1944-ig. Az iskolát befejeztük és hazaengedtek 1944 áprilisában. Azután itthon segítettem az irodán Bence jegyzőnek. Augusztusban kaptam egy levelet, hogy 28-án jelentkezem a bélbóri iskolánál. Én 24-én összekapoltam mindent, négy csomagot, körülbelül 20 kg-ot és feladtam 25-én, hogy én 26-án egyszerre érkezzem meg a csomagokkal. Közben 26-án, amikor mentem az irodába, hogy kérjek bizonyítványt arról, hogy dolgoztam, azt mondja a bíró, hogy „tanító néni, ne tessék elmenni a faluból, mert az oroszok bejöttek az Úzba, elfoglaltak minden területet”. Én a csomagokat feladtam 25-én és azok még máig mennek... Aztán visszamaradtam, bejöttek az oroszok, elmenekültünk. Mi nem akartunk sehová sem menekülni, de a szomszédban *Sánta Palinál* leesett a bomba. A mostohaapám az ajtót be akarta csukni, az ajtó ketté hasadt s őt a falhoz vágta... Azt mondta, menjünk innen el, mert én már megkaptam a magamét... Addig eszébe sem jutott a menekülés. Neki volt szép csizmája, édesanyám vette az ételmet, amit lehetett vinni, bundákat, én vettem két bőröndöt, hogy az ünnepi ruháimat én viszem, a többi elment...

Mentünk a falu végén a Vackoroknál, mostohaapám vitte a csizmáit és a meleg ruhákat, mert azt mondta, ki tudja hol alszunk s hol leszünk. Mi a méhesbe készültünk, 62 család méhünk volt, oda akartunk menni, de közben az oroszok a hadiszállást oda készítették. Mentünk a Tömlőhozó dombon keresztül s jöttek velünk szembe a katonák s a lovak. Láttuk,

hogy a telefondrótok le vannak vezetve a méhes felől a falu felé és mindenfelé. Mikor kimentünk a hegytetőre, jött édesanyám szembe, azt mondja, ne menjetek, mert tele van oroszral. Mikor jöttek a repülők, bebújtak a fák alá, utána kijöttek onnan. Nem mentünk tovább. Tömlőhozó patakában volt egy háromágú fenyőfa, mi odamentünk alá, két nap s két éjjel ott voltunk étlen-szomjan. Mivel édesanyám felment a méhesbe, ott maradt az étel, mert őt kivezték az oroszok és mindent elvettek. Mostohaapám készített ülökét a fa alá s azon gubbasztottunk, de ott meglátott minket egy alacsony rangú tiszt s egy katona. Én azt mondtam édesanyámnak, innen el kell menjünk. Mikor jöttünk a falu végén a *Bence* jegyző kaszálójánál, hát jó velünk szembe *Sánta Paliné*, s azt mondja, be kár, hogy nem voltak itthon, az oroszok mindent kivettek a kamarából, ládásilag a lisztet, cukrot s mindent, amit lehetett. Hazajöttünk nagy nehezen, félve, mert járkáltak az oroszok, a mostohaapám is beteg volt a légnyomás után.

Az udvarunkon ott ült egy orosz katona. Volt egy csirkénk, ércike volt, hogy ölje meg édesanyám. Nem volt zsír, de a katona hozott. A szomszédságban is összefogott néhány csirkét. Az iratokat mindent szétdobáltak, mert mi nem vittünk el egyebet, csak azt, amit felvettünk. Én kezdtem összeszedni az iratokat és a katona, aki a csirkét megfogta jön s meg akar engem ölelni. Mondom neki, ez kell neked, ez kell neked... Akkor én kiugrottam az ajtón s többet nem jöttem elé a lakásba. 14 napig voltak itt nálunk. Én a szomszédban az egyik csűr padlásán elrejtőztem, deszkák mögött egy nagyon szűk helyen, ahol alig lehetett megfordulni is. A bombázás által az összes épületek megvoltak nagyon rongálódva, kerítések leverve, égett a falu s kellett a vizet hordani.